

V A L S T Y B Ė S
T A R N Y B O S
D E P A R T A M E N T A S

VALSTYBĖS TARNYBOS DEPARTAMENTAS

**REKOMENDACIJA DĖL VALSTYBĖS
TARNAUTOJŲ ATOSTOGAS
REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ
NUOSTATŲ TAIKIMO**

**Atnaujinta
2017-02-07**

VILNIUS

TURINYS

I. IŽANGA	3
II. KASMETINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS.....	4
LAIKOTARPIAI, UŽ KURIUOS SUTEIKIAMOS KASMETINĖS ATOSTOGOS	4
APMOKĖJIMAS IR KOMPENSAVIMAS UŽ KASMETINES ATOSTOGAS	5
ATSISKAITYMAS UŽ NEPANAUDOTAS KASMETINES ATOSTOGAS.....	5
35 KALENDORINIŲ DIENŲ KASMETINIŲ MINIMALIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS VALSTYBĖS TARNAUTOJUI, VIENAM AUGINANČIAM VAIKĄ.....	6
KASMETINĖS PAPILDOMOS ATOSTOGOS	7
KASMETINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS ĮSPĖJIMO APIE PAREIGYBĖS PANAIKINIMĄ LAIKOTARPIU	8
KASMETINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS VALSTYBĖS TARNAUTOJĄ PERKĖLUS Į KITAS PAREIGAS ESANT TARNYBINEI BŪTINYBEI.....	8
KASMETINIŲ ATOSTOGŲ PERKĖLIMAS IR SUTEIKIMAS DALIMIS	9
ATŠAUKIMAS IŠ KASMETINIŲ ATOSTOGŲ.....	10
KASMETINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS ATLEIDŽIANT VALSTYBĖS TARNAUTOJĄ IŠ PAREIGŲ	10
KITAS DARBAS KASMETINIŲ ATOSTOGŲ METU.....	11
III. TIKSLINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS	11
NEMOKAMOS ATOSTOGOS.....	11
ATOSTOGOS KVALIFIKACIJAI TOBULINTI.....	12
ATOSTOGOS DĖL DALYVAVIMO EUROPOS SĄJUNGOS, TARPTAUTINĖS ORGANIZACIJOS.....	12
ATOSTOGOS DĖL DALYVAVIMO EUROPOS SĄJUNGOS, TARPTAUTINĖS ORGANIZACIJOS FINANSUOJAMUOSE PARAMOS TEIKIMO ARBA LIETUVOS VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO IR PARAMOS DEMOKRATIJAI PROJEKTUOSE	12
ATOSTOGOS DĖL VALSTYBĖS TARNAUTOJO PERKĖLIMO Į KITAS PAREIGAS	13
NĖŠTUMO IR GIMDYMO ATOSTOGOS, TĖVYSTĖS ATOSTOGOS BEI ATOSTOGOS VAIKUI PRIŽIŪRĖTI, IKI JAM SUEIS TREJI METAI.....	13
MOKYMO SI ATOSTOGOS	15
SOCIALINIS IR SVEIKATOS DRAUDIMAS TIKSLINIŲ ATOSTOGŲ METU.....	16

I. ĮŽANGA

Keliuose įstatymuose įtvirtintų valstybės tarnautojų atostogas reglamentuojančių nuostatų taikymas praktikoje sukelia nemažai problemų. Dažnai neaiškios atostogų skaičiavimo, apmokėjimo, suteikimo dalimis, tikslinių atostogų suteikimo ir kt. taisyklės. Ši rekomendacija parengta išanalizavus dažniausiai praktikoje iškylančias valstybės tarnautojų atostogas reglamentuojančių įstatymų nuostatų taikymo problemas, išanalizavus teismų praktiką, Valstybės tarnybos departamentui pateiktus valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų paklausimus, pasiūlymus bei asmenų skundus.

Atostogos suprantamos kaip tam tikras skaičius laisvų nuo darbo dienų, valstybės tarnautojui suteikiamų teisės aktų nustatytais atvejais, kurios neįskaitomos į darbo laiką ir yra apmokamos arba neapmokamos. Teisės teorijoje atostogos klasifikuojamos pagal tikslą (atostogos poilsiui, siekiant atstatyti darbingumą (kasmetinės), tikslinės atostogos), pagal trukmę (minimalios, pailgintos), pagal atlygintinumą (apmokamos, neapmokamos).

Konstitucijoje įtvirtinta valstybės tarnautojų teisė į poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas, yra realizuojama per visumą teisės aktų, reglamentuojančių atostogų suteikimo tvarką.

Kalbant apie valstybės tarnautojų atostogas svarbu paminėti, jog darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 66-2130; 2002, Nr. 45-1708) (toliau – VTĮ). Taigi darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai gali būti taikomi valstybės tarnautojams, kaip papildomas valstybės tarnybos srityje susiklostančių santykių reguliatorius, kai atskirais atvejais nepakanka VTĮ normų. Įstatymų leidėjas numatė, kad valstybės tarnautojo atostogų rūšis, minimalią trukmę, suteikimo ir mokėjimo už jas tvarką bei sąlygas nustato ne tik VTĮ, bet ir Darbo kodeksas (Žin., 2002, Nr.: 64-2569) (toliau – DK).

Valstybės tarnautojai turi teisę į šias VTĮ ir DK nustatytas atostogas:

- kasmetines atostogas;
- nemokamas atostogas;
- atostogas kvalifikacijai tobulinti;
- atostogas dėl dalyvavimo Europos Sąjungos, tarptautinės organizacijos finansuojamuose paramos teikimo arba Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai projektuose;
- atostogas dėl valstybės tarnautojo perkėlimo į kitas pareigas;
- nėštumo ir gimdymo atostogas;
- tėvystės atostogas;
- atostogas vaikui prižiūrėti, iki jam sueis treji metai;
- mokymosi atostogas.

Kasmetinių atostogų trukmę reglamentuoja VTĮ 36 straipsnis, o jų suteikimo, apmokėjimo tvarką ir kitus klausimus – DK 165–177 straipsniai.

Tikslinių atostogų rūšis, jų trukmę, suteikimo tvarką reglamentuoja DK 178–184 straipsniai.

VTĮ 37–39 straipsniuose numatytos tik trijų rūšių tikslinės atostogos: nemokamos, atostogos kvalifikacijai tobulinti ir atostogos dėl karjeros valstybės tarnautojo perkėlimo į kitas pareigas. Kitų rūšių tikslinių atostogų suteikimą reglamentuoja DK (nėštumo ir gimdymo, tėvystės atostogas, atostogos vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai, mokymosi atostogas).

II. KASMETINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS

LAIKOTARPIAI, UŽ KURIUOS SUTEIKIAMOS KASMETINĖS ATOSTOGOS

Skaičiuojant darbo metų laikotarpį, už kurį suteikiamos kasmetinės atostogos, atsižvelgiant į tai, kad atostogų suteikimo, apmokėjimo tvarką ir kitus klausimus reglamentuoja DK nuostatos, reikia vadovautis DK 170 straipsniu.

Į darbo metus, už kuriuos suteikiamos kasmetinės atostogos, įskaitoma:

- faktiškai dirbtas laikas;
- laikas, per kurį pagal įstatymus valstybės tarnautojui išsaugoma darbo vieta (pareigos) ir visas darbo užmokestis arba jo dalis;
- laikas, per kurį pagal įstatymus valstybės tarnautojui išsaugoma darbo vieta (pareigos) ir mokama stipendija arba kitos išmokos, išskyrus laiką, kai valstybės tarnautojas yra išėjęs vaiko priežiūros atostogų, kol vaikui sueis treji metai;
- laikas, kurį valstybės tarnautojas gavo ligos, motinystės arba tėvystės pašalpą;
- mokamos kasmetinės atostogos;
- nemokamos atostogos iki keturiolikos kalendorinių dienų;
- nemokamos atostogos iki trisdešimties kalendorinių dienų neįgaliesiems;
- nemokamos atostogos iki trisdešimties kalendorinių dienų asmenims, slaugantiems neįgalųjį;
- priverstinės pravaikštos laikas valstybės tarnautojui, grąžintam į ankstesnes pareigas;
- teisėto streiko laikas;
- kiti įstatymų nustatyti laikotarpiai.

Darbo metai, už kuriuos suteikiamos kasmetinės atostogos, **prasideda nuo valstybės tarnautojo priėmimo į pareigas dienos** (pvz., jei valstybės tarnautojas priimtas į pareigas 2010 m. sausio 17 d., darbo metai, už kuriuos skaičiuojamos kasmetinės atostogos, yra 2010 m. sausio 17 d. – 2011 m. sausio 16 d.).

Už **atostogų kvalifikacijai tobulinti laikotarpį** kasmetinės atostogos valstybės tarnautojui priklausytų tik tuo atveju, jei minėtu laikotarpiu jam buvo mokama stipendija arba kitos išmokos.

Į darbo metus, už kuriuos suteikiamos kasmetinės atostogos, įskaitomos **nemokamos atostogos iki keturiolikos kalendorinių dienų**. Į valstybės tarnautojo darbo metų laikotarpį, už kurį suteikiamos VTĮ 36 straipsnio 1 dalyje nustatytos kasmetinės minimalios atostogos, **įsiskaito tik 14 kalendorinių dienų nemokamų atostogų laikotarpis**, t. y. nuo penkioliktosios nemokamų atostogų dienos darbo stažas kasmetinėms atostogoms gauti nesikaupia. Atkreiptinas dėmesys, kad apskaičiuojant valstybės tarnautojo kasmetinių atostogų trukmę į darbo stažą kasmetinėms atostogoms gauti, turėtų būti įtraukiamos tos nemokamos atostogos iki 14 kalendorinių dienų, kurios buvo suteiktos valstybės tarnautojo darbo metais (jeigu valstybės tarnautojas yra priimtas į pareigas ne nuo sausio 1 dienos, jo darbo metai ir kalendoriniai metai nesutaps).

Įstatymų leidejas yra nustatęs ilgesnį, t. y. trisdešimties kalendorinių dienų trukmės nemokamų atostogų laikotarpį, kuris įsiskaičiuoja į stažą kasmetinėms atostogoms gauti, **jei suteiktos iki trisdešimties kalendorinių dienų nemokamos atostogos neįgaliajam valstybės tarnautojui arba valstybės tarnautojui, vienam slaugančiam neįgalųjį**, kuriam Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sprendimu yra nustatytas nuolatinės slaugos būtinumas.

Už **neapmokamose mokymosi atostogose praleistą laiką** nuo penkioliktos nurodytų atostogų dienos nesikaupia darbo stažas kasmetinėms atostogoms gauti (pvz., 14 dienų įskaitomos į darbo stažą kasmetinėms atostogoms gauti, o likusios nuo 15 dienos – neįskaitomos). Tačiau **darbdavio apmokamų mokymosi atostogų laikotarpis** turėtų būti visas įskaitomas į darbo stažą kasmetinėms atostogoms gauti.

APMOKĖJIMAS IR KOMPENSAVIMAS UŽ KASMETINES ATOSTOGAS

Apmokėjimas už kasmetines atostogas reglamentuotas DK. Kasmetinės atostogos – tai kalendorinėmis dienomis skaičiuojamas laikotarpis, suteikiamas valstybės tarnautojui pailsėti ir darbingumui susigrąžinti, paliekant darbo vietą (pareigas) ir mokant vidutinį darbo užmokestį.

Kasmetinių atostogų laikotarpiu valstybės tarnautojui garantuojamas jo vidutinis darbo užmokestis apskaičiuojamas vadovaujantis **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 650 „Dėl darbuotojo, valstybės tarnautojo ir žvalgybos pareigūno vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“** (Žin., 2003, Nr. 52-2326) (toliau – Vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos aprašas).

Darbo užmokestis už kasmetines atostogas išmokamas **ne vėliau kaip prieš tris dienas iki atostogų pradžios**. Jeigu vėluojama sumokėti ne dėl valstybės tarnautojo kaltės, **atostogos pratęsimas tiek dienų, kiek buvo delsiama sumokėti darbo užmokestį**, ir už pratęstą laiką mokama kaip už kasmetines atostogas.

Darbdaviui neišmokėjus darbo užmokesčio už kasmetines atostogas prieš tris dienas, valstybės tarnautojo pareiškimu jis privalo pratęsti atostogas. Jeigu valstybės tarnautojas nepageidauja pratęsti atostogų, jos pridedamos prie nepanaudotų kasmetinių atostogų.

Kasmetines atostogas pakeisti pinigine kompensacija neleidžiama. Piniginė kompensacija už nepanaudotas kasmetines atostogas išmokama tik tuomet, **jei dėl darbo santykių pabaigos valstybės tarnautojui negali būti suteikiamos kasmetinės atostogos ar darbuotojas jų nepageidauja**.

ATSISKAITYMAS UŽ NEPANAUDOTAS KASMETINES ATOSTOGAS

DK 177 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad piniginė kompensacija už nepanaudotas kasmetines atostogas išmokama nutraukiant darbo sutartį neatsižvelgiant į jos terminą. Kompensacijos dydis nustatomas pagal nepanaudotų kasmetinių atostogų, tenkančių tam darbo laikotarpiui, darbo dienų skaičių. Jeigu valstybės tarnautojui kasmetinės atostogos nebuvo suteiktos daugiau kaip už vienerius darbo metus, kompensacija išmokama už visas nepanaudotas kasmetines atostogas, bet ne daugiau kaip **už trejų darbo metų** nepanaudotas kasmetines atostogas, **jei valstybės tarnautojas faktiškai galėjo jomis pasinaudoti ir kolektyvinėje sutartyje nenustatyta kitaip**. Darytina išvada, kad tais atvejais, kai valstybės tarnautojas **faktiškai negalėjo** pasinaudoti kasmetinėmis atostogomis, aptarti ribojimai jam neturėtų būti taikomi, pvz. valstybės tarnautojas kelis metus negalėjo pasinaudoti kasmetinėmis atostogomis dėl ligos, tikslinių atostogų, kitų objektyvių priežasčių, taip pat tais atvejais, kai valstybės tarnautojas teikė prašymą dėl kasmetinių atostogų suteikimo, tačiau darbdavys šio prašymo netenkino. Dokumentai, kuriais galėtų būti grindžiama, kodėl daugiau kaip trejus metus valstybės tarnautojas faktiškai galėjo ar negalėjo pasinaudoti jam priklausančiomis kasmetinėmis atostogomis, priklauso nuo faktinių aplinkybių. Pvz., tokiais dokumentais galėtų būti valstybės tarnautojo nedarbingumo pažymėjimas, darbdavio įsakymas dėl tikslinių atostogų suteikimo ir pan. Jei valstybės tarnautojas dirbo, tačiau neišreiškė

noro pasinaudoti kasmetinėmis atostogomis, jam taikytini DK 177 straipsnio 2 dalyje (ir DK 175 straipsnyje) nustatyti apribojimai.

Atkreiptinas dėmesys, kad ribojimo mokėti piniginę kompensaciją už nepanaudotas atostogas ne daugiau kaip už trejus metus paskirtis vienareikšmė – įgyvendinti pagrindinį kasmetinių atostogų instituto tikslą, t. y. sudaryti sąlygas darbuotojui pailsėti ir darbingumui susigrąžinti suteikti kasmetines atostogas tais pačiais darbo metais.

Pažymėtina, kad DK konkrečiai nereglamentuojama kaip skaičiuojami laikotarpiai DK 177 straipsnio 2 dalies reguliavimo prasme. Nors DK numato, kad kasmetinės atostogos suteikiamos už darbo metus, tačiau **vertinant teisės normas sistemiskai darytina išvada, kad piniginė kompensacija sumokama ne už trijų paeiliui einančių darbo metų nepanaudotas kasmetines atostogas, o už kasmetinių atostogų dienų skaičių, kurios priklausytų per šį laikotarpį, t. y. už 3 metus.** Valstybės tarnautojui mokant kompensaciją už nepanaudotas kasmetines atostogas, visais atvejais būtina įvertinti bendrą valstybės tarnautojo nepanaudotų kasmetinių atostogų dienų skaičių ir kasmetinių atostogų dienų skaičių, tenkantį trejiems darbo metams. Jei valstybės tarnautojui jo atleidimo dieną pagal teisės aktus priklauso 28 kalendorinių dienų minimalios kasmetinės atostogos, tai kompensacija jam turėtų būti skaičiuojama ne daugiau kaip už 84 kalendorines dienas kasmetinių atostogų (28 kalendorines dienas dauginame iš 3 metų) arba jei valstybės tarnautojo atleidimo dieną jam priklauso 35 kalendorinių dienų minimalios kasmetinės atostogos – ne daugiau kaip už 105 kalendorines dienas kasmetinių atostogų (35 kalendorines dienas dauginame iš 3 metų). **Dienų skaičius bus atitinkamai didesnis, jei valstybės tarnautojui jo atleidimo dieną priklauso kasmetinės papildomos atostogos.**

Remiantis Vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos aprašo 8 punktu, piniginė kompensacija už nepanaudotas kasmetines atostogas nustatoma taip: nepanaudotų atostogų kalendorinių dienų suma dauginama iš metinio darbo dienų koeficiento (pagal darbuotojo ar įmonės darbo (pamainos) grafiką) ir iš darbuotojo vidutinio vienos darbo dienos užmokesčio. Pažymėtina, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. A1-789 „Dėl Metinių darbo dienų koeficientų ir metinių vidutinio mėnesio darbo dienų ir valandų skaičių 2016 metais patvirtinimo“ patvirtintas metinis darbo dienų koeficientas, esant penkių darbo dienų savaitei – 0,7 [252 darbo dienos : (366 kalendorinės dienos – 14 švenčių dienų)].

35 KALENDORINIŲ DIENŲ KASMETINIŲ MINIMALIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS VALSTYBĖS TARNAUTOJUI, VIENAM AUGINANČIAM VAIKĄ

Valstybės tarnautojui, vienam auginančiam vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų, suteikiamos **35 kalendorinių dienų** kasmetinės minimalios atostogos.

Sprendžiant, koks valstybės tarnautojas laikytinas „vienu auginančiu vaiką“, rekomenduotina vadovautis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimo Nr. 44 „Dėl Darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą darbdavio iniciatyva, kai nėra darbuotojo kaltės (DK 129 straipsnio), taikymo teismų praktikoje“ 12.2 punkte pateiktu išaiškinimu, jog „darbuotojais, kurie vieni augina vaikus (įvaikius) iki šešiolikos metų amžiaus ir šiuo pagrindu pagal DK 135 straipsnio 1 dalies 2 punktą turi pirmenybės teisę būti palikti dirbti darbuotojų skaičiaus mažinimo atveju, yra pripažįstami darbuotojai, kurie faktiškai vieni augina vaiką (vaikus) ar įvaikį (įvaikius) iki šešiolikos metų amžiaus (pavyzdžiui, yra našlys (našlė), vieniša motina (įmotė), kitas vaiko tėvas (įtėvis) atlieka laisvės atėmimo bausmę ar jam neterminuotai arba terminuotai apribota tėvų valdžia, santuoka yra nutraukta ar gyvena skyrium ir teismo sprendimu vaiko (įvaikio) gyvenamoji vieta yra nustatyta su juo, kt.). Šis sąrašas nėra baigtinis, nes praktikoje gali būti ir kitų situacijų, kai darbuotojas bus laikomas faktiškai vienas auginantis vaiką. DK 135 straipsnio 1 dalies 2 punktas taikomas ir įstatyminio globėjo (rūpintojo) atžvilgiu. Šios teisės normos taikymui neturi reikšmės, ar darbuotojas vienas išlaiko auginamą vaiką, ar kitas vaiko tėvas taip pat vykdo pareigą materialiai išlaikyti nepilnametį vaiką.”

Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas 2010 m. kovo 30 d. nutartyje (administracinė byla Nr. A143 – 531/2010) konstatavo, kad sprendžiant klausimą, ar asmuo vienas augina vaiką, būtina analizuoti ir aiškinti konkrečią vaiko faktinio auginimo situaciją. Šioje byloje kolegija taip pat pažymi, kad vaiko auginimo sampratai yra būdingi nuolatinumo ir nepertraukiamumo aspektai. Šie aspektai visiškai realizuojami tik turint pastovų psichologinį ir socialinį kontaktą su vaiku. Todėl kito, atskirai nuo vaiko gyvenančio, tėvo pareigų dalyvauti auklėjant ir išlaikant vaiką (CK 3.165, 3.170 str.) vykdymas nėra pakankamas pagrindas pripažinti, kad jis (atskirai gyvenantis vienas iš vaiko tėvų) augina savo vaiką aptariamų materialinės teisės normų (DK 135 str. 1 d. 2 p. ir 166 str. 2 d. 2 p.) taikymo prasme.

Vilniaus apygardos administracinis teismas 2009 m. balandžio 6 d. sprendime (administracinė byla Nr. I-1002-121/2009) padarė išvadą, kad **aplinkybė „vienas (viena) augina vaiką“ yra vertinamoji ir priklauso nuo konkrečiu metu nustatytų faktų**, t. y. darbdavio pareiga suteikti pailgintas kasmetines atostogas nėra permanentinė, aplinkybėms pasikeitus, sprendimas suteikti (nesuteikti) pailgintas atostogas gali kisti. Todėl kiekviena įstaiga turėtų vertinti ir analizuoti valstybės tarnautojo, pateikusio prašymą dėl 35 kalendorinių dienų kasmetinių minimalių atostogų suteikimo, konkrečią vaiko faktinio auginimo situaciją ir pagal faktines aplinkybes priimti atitinkamą sprendimą.

Įstatymų leidėjas nustatė **dvi alternatyvias būtinąsias sąlygas** tam, kad valstybės tarnautojas turėtų teisę gauti įstatymo nustatytas 35 kalendorinių dienų kasmetines minimalias atostogas, t.y. valstybės tarnautojas turi:

- vienas auginti vaiką iki keturiolikos metų;
- arba vienas auginti neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų.

KASMETINĖS PAPILDOMOS ATOSTOGOS

Teisė į **kasmetinių atostogų papildomas kalendorines dienas** valstybės tarnautojui atsiranda nuo tos dienos, kai jis įgyja 8 metų ar atitinkamai didesnę valstybės tarnybos stažą. Atitinkamas skaičius kasmetinių atostogų papildomų dienų pradedamas skaičiuoti **kitą dieną nuo tos dienos, kai atsiranda teisinis pagrindas** – įgyja 8 metų ar atitinkamai didesnę tarnybos stažą.

Valstybės tarnautojams, turintiems **didesnę kaip penkerių metų** tarnybos Lietuvos valstybei stažą, papildomos 3 kalendorinių dienų kasmetinės atostogos, už **kiekvienų paskesnių trejų metų** tarnybos stažą turi būti suteikiamos **tais darbo metais, kai atsiranda teisinis pagrindas**, t.y. kai valstybės tarnautojui sueina 8 metų tarnybos stažas, arba 6 papildomos dienos, kai sueina 11 metų tarnybos stažas ir atitinkamai t. t.

Kasmetinės 3 (ar atitinkamai daugiau) kalendorinių dienų papildomos atostogos suteikiamos už kiekvienus darbo metus (t. y. teisę į 3 dienų papildomas atostogas valstybės tarnautojas turi devintais tarnybos metais, taip pat dešimtais ir vienuoliktais tarnybos metais; teisę į 6 dienų papildomas atostogas - dvyliktais, tryliktais ir keturioliktais tarnybos metais ir t. t.), kai yra įgytas 8 metų ar atitinkamai ilgesnis tarnybos stažas.

Kasmetinės 3 kalendorinių dienų papildomos atostogos gali būti pridedamos tik prie tų kasmetinių minimalių atostogų, kurios suteikiamos už tuos darbo metus ar jų periodą, kurie sutampa su valstybės tarnautojo tarnybos laikotarpiu, kuomet valstybės tarnautojui suėjo įstatyme nustatytas būtinas tarnybos stažas papildomoms kasmetinėms atostogoms gauti.

Už kiekvienus darbo metus kasmetinės atostogos suteikiamos tais pačiais darbo metais. Atostogos suteikiamos už kiekvienus darbo metus, t. y. **už dvylikos mėnesių laikotarpį**. Kasmetinės papildomos atostogos pridedamos prie kasmetinių minimaliųjų atostogų ir gali būti suteikiamos kartu arba atskirai.

Valstybės tarnautojams skaičiuojant tarnybos Lietuvos valstybei stažą reikia vadovautis **VTĮ 42 straipsnio 1 dalies** nuostatomis.

KASMETINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS ĮSPĖJIMO APIE PAREIGYBĖS PANAIKINIMĄ LAIKOTARPIU

Valstybės tarnautojams suteikiant kasmetines atostogas **įspėjimo apie pareigybės panaikinimą laikotarpiu**, turėtų būti sistemiškai taikomos ir **VTĮ 43 straipsnio 1 dalies bei 44 straipsnio 5 dalies nuostatos**:

- **VTĮ 43 straipsnio 1 dalyje** nustatyta, kad karjeros valstybės tarnautojas, kurio pareigybė naikinama, paskiriamas į kitas to paties lygio ir kategorijos karjeros valstybės tarnautojo pareigas, o jei tokių pareigų nėra ir valstybės tarnautojas sutinka, – į žemesnės kategorijos pareigas. Jei iki pareigybės panaikinimo karjeros valstybės tarnautojas į kitas pareigas nepaskiriamas, jis iš pareigų atleidžiamas. Valstybės tarnautojui apie pareigybės panaikinimą turi būti pranešta raštu ne vėliau kaip prieš 2 mėnesius iki pareigybės panaikinimo. Neįgaliajam, nėščiai moteriai (kai valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga likviduojama), moteriai ir (ar) vyrui, auginantiems vaikus (vaiką) iki 14 metų, asmeniui, kuriam iki teisės gauti visą senatvės pensiją liko ne daugiau kaip penkeri metai, apie pareigybės panaikinimą turi būti pranešta raštu prieš 4 mėnesius.
- **VTĮ 44 straipsnio 5 dalyje** nustatyta, kad valstybės tarnautojas negali būti iš pareigų atleistas laikinojo nedarbingumo laikotarpiu ir atostogų metu, išskyrus šio straipsnio 1 dalies 1, 5, 6, 7, 8, 9 (kai naikinama valstybės tarnautojo pareigybė), 13, 14 ir 16 punktuose ir 2 dalyje nurodytus atvejus.

Valstybės tarnautojai įspėjimo apie pareigybės panaikinimą laikotarpiu **gali būti išleidžiami atostogų** bei šis laikotarpis įskaitomas į įspėjimo dėl pareigybės panaikinimo laikotarpį.

Minėti santykiai sureguliuoti VTĮ nuostatomis, todėl DK 130 straipsnio 4 dalies nuostata (nustatanti, kad įspėjimo terminas pratęsiamas darbuotojo ligos ar atostogų laikui) **netaikoma valstybės tarnautojams**.

KASMETINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS VALSTYBĖS TARNAUTOJĄ PERKĖLUS Į KITAS PAREIGAS ESANT TARNYBINEI BŪTINYBEI

Pagal VTĮ 18 straipsnio nuostatas, karjeros valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo turi teisę jį laikinai perkelti į kitas karjeros valstybės tarnautojo pareigas kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, esančioje toje pačioje arba kitoje gyvenamojoje vietovėje, kai yra tarnybinė būtinybė ir institucijų ar įstaigų vadovai šį klausimą suderina. Tačiau įstatymas nereglamentuoja kasmetinių atostogų suteikimo šiais atvejais.

Valstybės tarnautoją perkėlus į kitas karjeros valstybės tarnautojo pareigas valstybės tarnybos santykiai nenutrūksta, todėl valstybės tarnautojui turi būti užtikrinamos visos socialinės garantijos. Todėl manytina, kad karjeros valstybės tarnautoją laikinai perkėlus į kitas karjeros

valstybės tarnautojo pareigas, **valstybės tarnautojui naujojoje įstaigoje turi būti suteikiamos kasmetinės atostogos, įgytos ir už laikotarpį iki perkėlimo į šią įstaigą.**

KASMETINIŲ ATOSTOGŲ PERKĖLIMAS IR SUTEIKIMAS DALIMIS

Valstybės tarnautojo pageidavimu kasmetinės atostogos gali būti suteikiamos dalimis. Valstybės tarnautojas **turi teisę prašyti atostogas suteikti dalimis**, o darbdavys **turi teisę sutikti arba atsisakyti valstybės tarnautojui kasmetines atostogas suteikti dalimis.**

Už antruosius ir paskesnius darbo metus kasmetinės atostogos suteikiamos bet kuriuo darbo metų laiku pagal kasmetinių atostogų suteikimo eilę. Eilės sudarymo tvarka nustatoma kolektyvinėje sutartyje, o ten, kur tokia sutartis nesudaroma, kasmetinių atostogų suteikimo eilė nustatoma šalių susitarimu. Valstybės tarnautojo prašymu arba sutikimu nepanaudotų kasmetinių atostogų dalis gali būti perkeliama ir pridama prie kitų darbo metų kasmetinių atostogų.

Rekomenduotina kasmetinių atostogų suteikimo tvarką nustatyti įstaigos lokalinuose dokumentuose, su kuriais valstybės tarnautojai turi būti pasirašytinai supažindinti. Minima tvarka turi nepažeisti DK nuostatų, reglamentuojančių kasmetinių atostogų suteikimą, bei atitikti protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principus.

Siūlomoje tvarkoje turėtų būti numatyta valstybės tarnautojų kasmetinių atostogų eilės sudarymo tvarka, įtvirtinant joje valstybės tarnautojų pirmenybės teisę pasirinkti kasmetines atostogas, taip pat kasmetinių atostogų perkėlimo detali tvarka.

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą praktiką darbuotojas turi teisę į kasmetines atostogas, o darbdavys – pareigą suteikti jas tais pačiais darbo metais, už kuriuos atostogos yra suteikiamos. Kiekvienoje konkrečioje situacijoje ši darbuotojo teisė ir atitinkama darbdavio pareiga įgyvendinamos šalių susitarimu. Reikalavimas susitarti dėl darbuotojo teisės į kasmetines atostogas įgyvendinimo tvarkos įstatyme įtvirtintas siekiant maksimaliai suderinti neretai besikertančius darbo sutarties šalių interesus (darbuotojo – pasirinkti atostogas norimos trukmės (pvz., dalimis) ir jam patogiu laiku, darbdavio – tinkamai organizuoti darbo procesą, kad dėl darbuotojų atostogų nenukentėtų įmonės ar įstaigos veiklos efektyvumas).

Įstatymų leidėjas nereglamentuoja į kiek dalių kasmetinės atostogos gali būti skaidomos, tačiau nustato vienintelį reikalavimą – kad **viena iš suteikiamų valstybės tarnautojui kasmetinių atostogų dalių būtų ne trumpesnė kaip 14 kalendorinių dienų.** Minimo imperatyvaus reikalavimo darbo teisinių santykių šalys negali pakeisti. Teoriškai tai reikštų, kad likusi atostogų dalis galėtų būti suteikiama nors po vieną dieną.

Įstatymų leidėjas nedetalizuoja 14 kalendorinių dienų kasmetinių atostogų struktūros, t. y. ar į minimą trukmę turi įeiti tik tiems darbo metams priklausančios kasmetinių atostogų kalendorinės dienos, ar ji gali būti sudaryta ir iš šiems darbo metams priklausančių kasmetinių atostogų dalies ir / ar iš likusių praėjusių darbo metų nepanaudotų kasmetinių atostogų dalies. Tačiau įstatymų leidėjas numatė darbdaviui teisę, suderinus su valstybės tarnautojų atstovais, minimos nedalomos dalies struktūrą aptarti kolektyvinėje sutartyje ar lokalinuose teisės aktuose, pavyzdžiui, darbo tvarkos taisyklėse, suderintose su valstybės tarnautojų atstovais.

Darbdaviui yra nustatyta pareiga valstybės tarnautojo darbo metais suteikti visas kasmetines atostogas, o valstybės tarnautojo nepasinaudojimas visomis ar dalimi valstybės

tarnautojui priklausančių kasmetinių atostogų per darbo metus turėtų būti laikoma išimtimi iš numatytos kasmetinių atostogų suteikimo tvarkos. Tokia atostogų suteikimo tvarka siekiama išvengti atostogų perkėlimo į kitus metus, nes šiuo perkėlimu iškreipiama kasmetinių atostogų, kaip laiko, skirto valstybės tarnautojui pasilsėti ir darbingumui susigrąžinti, prasmė.

Tačiau įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į valstybės tarnautojo teisėtus interesus, susijusius su kasmetiniu poilsiu bei į kasmetinių atostogų tikslą, nustatė darbdaviui pareigą - valstybės tarnautojo darbo metais suteikti visas kasmetines atostogas, bet nenustatė valstybės tarnautojui pareigos išnaudoti visas jam priklausančias kasmetines atostogas per einamuosius savo darbo metus tais atvejais, kai dėl objektyvių priežasčių valstybės tarnautojas negali jomis pasinaudoti, t. y. dėl savo ligos ir pan.

Dėl minėtų priežasčių siūlomoje kasmetinių atostogų suteikimo tvarkoje turi būti numatyta, kaip yra įgyvendinama darbdavio pareiga suteikti valstybės tarnautojui kasmetines atostogas, jei dėl subjektyvių priežasčių valstybės tarnautojas per savo darbo metus nesinaudoja teise į kasmetines atostogas, bei darbdavio reikalavimu atsisako suderinti savo kasmetinių atostogų laiką. Šiuo atveju siūloma numatyti darbdaviui teisę pačiam savo nuožiūra nustatyti šiam valstybės tarnautojo kasmetinių atostogų laiką, bei tai patvirtinti savo lokaliniais teisės aktais ir su jais jį pasirašytinai supažindinti.

ATŠAUKIMAS IŠ KASMETINIŲ ATOSTOGŲ

Atšaukti iš kasmetinių atostogų leidžiama **tik valstybės tarnautojo sutikimu**. DK gina valstybės tarnautojo teisę į suteiktos trukmės kasmetines atostogas, todėl numato vienintelį pagrindą atšaukti iš kasmetinių atostogų tuomet, **kai valstybės tarnautojas išreikšdamas savo valią sutinka būti atšaukiamas**. Rekomenduotina, kad valstybės tarnautojas **sutikimą išreikštų raštu**.

Valstybės tarnautojui, nesutikus būti atšauktam iš atostogų, negali kilti neigiamų padarinių – tarnybinės atsakomybės ar pan.

Atšaukus iš atostogų, nepanaudotų kasmetinių atostogų dalis pratęsiama atitinkamą dienų skaičių arba susitarus su administracija nepanaudotų kasmetinių atostogų dalis perkeliama į kitą laiką.

KASMETINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS ATLEIDŽIANT VALSTYBĖS TARNAUTOJĄ IŠ PAREIGŲ

Atleidžiant valstybės tarnautoją iš pareigų (išskyrus atvejus, kai atleidžiama dėl jo paties kaltės), **nepanaudotos kasmetinės atostogos jo pageidavimu suteikiamos nukeliant atleidimo datą, bet ne daugiau kaip už trejų darbo metų nepanaudotas kasmetines atostogas, jeigu darbuotojas faktiškai galėjo jomis pasinaudoti ir kolektyvinėje sutartyje nenustatyta kitaip**. Tokiu atveju atleidimo iš darbo diena yra laikoma kita diena, einanti po kasmetinių atostogų pabaigos dienos.

Jei dėl tarnybos santykių pabaigos valstybės tarnautojui negali būti suteikiamos kasmetinės atostogos arba jei valstybės tarnautojas jų nepageidauja, jam išmokama pinigine kompensacija.

Iš pareigų atleidžiamam **pakaitiniam valstybės tarnautojui ar pasibaigus valstybės tarnautojo tarnybos pratęsimo terminui**, atleidimo iš pareigų dieną turi būti išmokamos visos jam priklausančios pinigų sumos, tarp jų ir pinigine kompensacija už nepanaudotas kasmetines atostogas.

KITAS DARBAS KASMETINIŲ ATOSTOGŲ METU

Atsižvelgiant į tai, kad teisės aktuose nenumatyta jokių apribojimų dirbti kitą darbą atostogų metu, manytina, kad **valstybės tarnautojas turi teisę dirbti kitą darbą savo kasmetinių atostogų metu.**

Valstybės tarnautojui išėjus kasmetinių atostogų, valstybės tarnybos santykiai nenutrūksta, todėl jam taip pat taikomos **Vyriausybės 2006 m. liepos 27 d. nutarimu Nr. 741 patvirtintų Valstybės tarnautojų prašymų leisti dirbti kitą darbą nagrinėjimo ir sprendimų dėl leidimo valstybės tarnautojams dirbti kitą darbą priėmimo ir atšaukimo taisyklių** (Žin., 2006, Nr. 82-3273) nuostatos.

Šių taisyklių 2 punkte nustatyta, kad valstybės tarnautojas prašymą leisti dirbti kitą darbą jį į pareigas priimančiam asmeniui arba kolegialiai valstybės ar savivaldybės institucijai pateikia, kai ketina įsidarbinti įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje, nesvarbu, kokia jos nuosavybės ir teisinė forma, rūšis ir veiklos pobūdis, ir gauti už šį darbą atlyginimą.

III. TIKSLINIŲ ATOSTOGŲ SUTEIKIMAS

NEMOKAMOS ATOSTOGOS

Nemokamų atostogų dėl šeimyninių aplinkybių ar kitų aplinkybių valstybės tarnautoją į pareigas priėmusio asmens ir valstybės tarnautojo susitarimu dažnumas neribojamas, tačiau **maksimalus vienkartinis nemokamų atostogų laikotarpis negali viršyti 3 mėnesių.**

Valstybės tarnautojo ir jį į pareigas priėmusio asmens susitarimu gali būti suteikiamos iki 3 mėnesių trukmės nemokamos atostogos **daugiau nei vieną kartą per kalendorinius metus.**

Nemokamos atostogos iki 3 mėnesių dėl šeimyninių aplinkybių ar kitų aplinkybių gali būti suteikiamos ir valstybės tarnautojui, kuris **nėra panaudojęs jam priklausančių kasmetinių atostogų.**

VTĮ nedetalizuoja, kada ir dėl kokių šeimyninių ar kitų aplinkybių gali būti suteikiamos nemokamos atostogos. Tokia dispozityvi norma reiškia, kad valstybės tarnautojas **turi teisę prašyti**, o jį į pareigas priėmęs asmuo **turi teisę sutikti arba atsisakyti suteikti** tokias atostogas. **DK 184 straipsnis dėl nemokamų atostogų valstybės tarnautojams netaikomas**, jis gali būti naudojamas tik kaip pavyzdinis, formuluojant šeimynines ir kitas aplinkybes, dėl kurių buvimo valstybės tarnautojui atsiranda teisė prašyti nemokamų atostogų.

Nemokamos atostogos yra skaičiuojamos kalendorinėmis dienomis, ir tuo atveju, jei į jų trukmę patenka DK 162 straipsnyje nustatytos šventinės dienos, ar nemokamų atostogų laikotarpiu valstybės tarnautojas tampa nedarbingu, tai **ties šventinės dienos, tiek ligos laikotarpis įsiskaičiuoja į nemokamų atostogų trukmę**, t. y. nemokamos atostogos nei šventinėmis dienomis nei ligos laikotarpiu nepailgėja.

Prašant nemokamų atostogų ir jas suteikiant reikėtų atsižvelgti į DK 35 straipsnio 1 dalies nuostatas: darbdaviai, darbuotojai ir jų atstovai turi <...> veikti sąžiningai, laikytis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principų, nepiktnaudžiauti savo teise.

ATOSTOGOS KVALIFIKACIJAI TOBULINTI

Kvalifikacijos tobulinimu gali būti laikomas mokymasis aukštosiose mokyklose, stažuotės užsienyje, disertacijos rašymas, siekiant įgyti mokslų daktaro laipsnį, vadovėlių rašymas ir t.t. Šiuo atveju valstybės tarnautojui paliekamos jo eitos pareigos, tačiau jam nustatytas darbo užmokestis nemokamas.

Valstybės tarnautojas savo prašyme dėl atostogų suteikimo turi nurodyti konkrečias atostogų priežastis, taip pat pateikti pažymą ar kitą dokumentą, įrodantį tam tikrų aplinkybių, suteikiančių teisę prašyti šių atostogų, buvimą.

Panašios tikslinės atostogos nustatytos DK 182 straipsnyje. Jos vadinamos kūrybinėmis ir suteikiamos disertacijai užbaigti, vadovėliams rašyti ir kitais įstatymų nustatytais atvejais. Atsižvelgiant į tai, kad **VTĮ nėra nustatyta, kad valstybės tarnautojas turi teisę į DK 182 straipsnyje numatytas kūrybines atostogas**, todėl, pavyzdžiui, valstybės tarnautojui disertacijai užbaigti galėtų būti suteiktos atostogos kvalifikacijai tobulinti.

Atostogos kvalifikacijai tobulinti valstybės tarnautojui gali būti suteiktos ne dažniau kaip vieną kartą per penkerius metus, t. y. valstybės tarnautojas toje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje kartą pasinaudojęs atostogomis kvalifikacijai tobulinti, nepriklausomai nuo šių atostogų trukmės, **kitą kartą jomis gali pasinaudoti ne anksčiau kaip po penkerių metų**.

Kai valstybės tarnautojas, pasinaudojęs atostogomis kvalifikacijai tobulinti vienoje įstaigoje, pereina į kitą įstaigą, šiuo atveju valstybės tarnautojas, išdirbęs naujoje įstaigoje 3 mėnesius, vėl galėtų prašyti minėtų atostogų.

Vilniaus apygardos administracinio teismo 2009 m. spalio mėn. 23 d. sprendime administracinėje byloje Nr. I-2053-331/2009 konstatuota, kad įstatymų leidėjas **suteikė darbdaviui teisę, o ne pareigą suteikti valstybės tarnautojui atostogas kelti kvalifikaciją**. Ši teisės norma numato galimybę sudaryti dviejų šalių susitarimą, kurio metu teisę išreikšti savo valią turi tiek atostogų kvalifikacijai tobulinti prašantis tarnautojas, tiek atostogų prašantį tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo. Tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo savo valią išreiškia kiekvienu konkrečiu atveju įvertindamas visas su prašomomis atostogomis kvalifikacijai tobulinti susijusias aplinkybes ir priimdamas atitinkamą sprendimą.

ATOSTOGOS DĖL DALYVAVIMO EUROPOS SĄJUNGOS, TARPTAUTINĖS ORGANIZACIJOS FINANSUOJAMUOSE PARAMOS TEIKIMO ARBA LIETUVOS VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO IR PARAMOS DEMOKRATIJAI PROJEKTUOSE

Valstybės tarnautojui suteikiamos atostogos dalyvauti Europos Sąjungos, tarptautinės organizacijos finansuojamuose paramos teikimo arba Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai projekto įgyvendinime **tik tuomet**, kai užsienio valstybėje vykdomų projektų veikla nesusijusi su valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos, kurioje jis eina pareigas, misijos ir strateginių tikslų įgyvendinimu.

Valstybės tarnautojui išėjus atostogų dėl dalyvavimo Europos Sąjungos, tarptautinės organizacijos finansuojamuose paramos teikimo arba Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai projektuose, jam **garantuojamos iki tol eitos pareigos**.

Atostogos dėl dalyvavimo projekte, kuris nesusijęs su įstaigos misija ir tikslais, valstybės tarnautojui suteikiamos **šalių susitarimu** ir turėtų trukti iki valstybės tarnautojo dalyvavimo minėtame projekte pabaigos.

VTĮ nuostatos dėl minėtų atostogų be išlygų taikomos ir **statutiniams valstybės tarnautojams**.

ATOSTOGOS DĖL VALSTYBĖS TARNAUTOJO PERKĖLIMO Į KITAS PAREIGAS

Atostogos dėl valstybės tarnautojo perkėlimo į kitas pareigas suteikiamos dviem atvejais:

- kai karjeros valstybės tarnautojas dėl tarnybinės būtinybės perkeliamas į kitas pareigas **kitoje gyvenamojoje vietovėje**;
- kai karjeros valstybės tarnautojas perkeliamas į kitas pareigas Lietuvos Respublikos **diplomatinėse atstovybėse, konsulinėse įstaigose ir atstovybėse prie tarptautinių organizacijų**, kai karjeros valstybės tarnautojas perkeliamas dirbti į specialiąsias misijas, taip pat dėl karjeros valstybės tarnautojo ir statutinio valstybės tarnautojo laikino perkėlimo dirbti į **tarptautinę instituciją ar užsienio valstybės instituciją**.

Nurodytais atvejais skiriama iki 5 darbo dienų trukmės persikėlimo atostogos. Už šį laikotarpį karjeros valstybės tarnautojui **mokamas jo vidutinis darbo užmokestis**, kurio apskaičiavimo tvarka nustatyta **Vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos apraše**.

Šių atostogų tikslas yra valstybės tarnautojui persikelti į pareigas kitoje vietovėje ir jos neapima laikotarpio, skirto perimti darbus. Todėl, pavyzdžiui, specialiajam atašė turėtų būti suteiktos persikėlimo atostogos (iki 5 darbo dienų) laikotarpiu iki tos dienos, kai specialusis atašė turi pradėti dirbti atstovybėje.

Persikėlimo išlaidos dėl karjeros valstybės tarnautojo perkėlimo **į kitas pareigas kitoje gyvenamojoje vietovėje Lietuvos Respublikoje mokamos vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. 1051 „Dėl persikėlimo išlaidų dėl karjeros valstybės tarnautojų perkėlimo į kitas pareigas kitoje gyvenamojoje vietovėje apmokėjimo tvarkos patvirtinimo“** (Žin., 2002, Nr. 70-2902; 2006, Nr. 61-2194).

Persikėlimo išlaidos dėl karjeros valstybės tarnautojo perkėlimo **į kitas pareigas Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse, konsulinėse įstaigose ir atstovybėse prie tarptautinių organizacijų ir t. t., mokamos vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. lapkričio 5 d. nutarimu Nr. 1235 „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos veiklos“** (Žin., 1995, Nr. 95-2750; 2005, Nr. 137-4931).

NĖŠTUMO IR GIMDYMO ATOSTOGOS, TĖVYSTĖS ATOSTOGOS BEI ATOSTOGOS VAIKUI PRIŽIŪRĖTI, IKI JAM SUEIS TREJI METAI

Nėštumo ir gimdymo atostogos yra tikslinių atostogų rūšis, kurių ypatybė ta, kad teisė į jas atsiranda ne išdirbus tam tikrą nustatytą kalendorinį laikotarpį, o tik atsiradus įstatyme, kolektyvinėje sutartyje ar darbo sutartyje numatytam tikslui ar aplinkybėms.

Valstybės tarnautoja, ketinanti pasinaudoti teise į šias atostogas, pateikia darbdaviui nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimą, kurį išduoda nėščias moteris prižiūrintys asmens

sveikatos priežiūros įstaigų gydytojai, akušeriai, ginekologai arba šeimos gydytojai (**Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. V-533/A1-189 „Dėl Nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklių, šių pažymėjimų blankų, taip pat sunkių ligų, kuriomis sergantiems vaikams iki 16 metų stacionare ar medicininės reabilitacijos ir sanatorinio gydymo įstaigoje slaugyti išduodamas pažymėjimas ne ilgiau kaip 120 kalendorinių dienų per kalendorinius metus, sąrašo bei ligų ir būklių, dėl kurių suteikiamos papildomos 14 kalendorinių dienų nėštumo ir gimdymo atostogos, sąrašo patvirtinimo“** (Žin., 2005, Nr. 83-3078)).

Naudotis šiomis atostogomis **yra teisė, o ne pareiga**, todėl pasinaudoti ar nepasinaudoti nėštumo ir gimdymo atostogomis sprendžia pati valstybės tarnautoja.

Priešingai nei vaiko priežiūros atostogos, nėštumo ir gimdymo atostogos negali būti suteikiamos dalimis, todėl, nusprendus jomis pasinaudoti, valstybės tarnautojai jos suteikiamos visos iš karto, nepaisant faktiškai iki gimdymo panaudotų dienų. Tokiu atveju teisę į tikslines vaiko priežiūros atostogas valstybės tarnautoja įgis tik pasibaigus nėštumo ir gimdymo atostogoms.

Valstybės tarnautoja, turinti teisę į nėštumo ir gimdymo atostogas, ir kuriai yra išrašytas elektroninis nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimas per Elektroninių nedarbingumo pažymėjimų bei elektorinių nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų tvarkymo sistemą, turi teisę apsispręsti, ar ji naudosis aptariamomis atostogomis, ar ne. Apie savo apsisprendimą nesinaudoti nėštumo ir gimdymo atostogomis, kai yra išrašytas valstybės tarnautojai nėštumo ir gimdymo pažymėjimas, ji turi informuoti savo darbdavį.

Jei moteris nusprendžia nesinaudoti nėštumo ir gimdymo atostogomis, teisė į vaiko priežiūros atostogas atsiranda nuo vaiko gimimo dienos. Jomis naudotis pagal šeimos pasirinkimą gali motina (įmotė), tėvas (įtėvis), senelė, senelis arba kiti giminaičiai, faktiškai auginantys vaiką, taip pat valstybės tarnautojas, paskirtas vaiko globėju. Valstybės tarnautojas, ketinantis pasinaudoti šiomis atostogomis, apie tai raštu privalo įspėti darbdavį ne vėliau kaip prieš keturiolika dienų.

Darbdaviui nenustatyta teisė atsisakyti valstybės tarnautojui suteikti **tėvystės atostogų**. Minimalios atostogos yra priskirtinos tikslinėms atostogoms, kurios suteikiamos valstybės tarnautojui nustatytiems tikslams pasiekti, šiuo atveju - suteikti tėvui laiko rūpintis vaiku ir jo motina pirmąjį vaiko gyvenimo mėnesį. Valstybės tarnautojui suteikiama teisė jų reikalauti, o darbdaviui pareiga jas suteikti, tik atsiradus įstatyme, kolektyvinėje sutartyje ar darbo sutartyje numatytam tikslui ar tam tikroms aplinkybėms, nurodytu atveju - gimus vaikui.

Darbdaviui turėtų būti pateiktas prašymas šioms atostogoms, vaiko gimimo liudijimas, pažyma iš medicinos įstaigos ar kitas dokumentas, patvirtinantis vaiko gimimo faktą bei jo tėvą, arba notaro patvirtintas dokumentas, kad asmuo pripažįsta savo tėvystės faktą.

Atostogas vaikui prižiūrėti galima imti dalimis ar visas iš karto. Minimalus šių atostogų terminas ir jų pratęsimo skaičiaus nėra nustatyti. Valstybės tarnautojas turi teisę **bet kada sugrįžti iš atostogų**. Atostogas vaikui prižiūrėti turi teisę imti pakaitomis **motina (įmotė), tėvas (įtėvis), senelė, senelis arba kitas artimas giminaitis, faktiškai auginantis vaiką, taip pat valstybės tarnautojas, paskirtas vaiko globėju**.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija kasacine tvarka nagrinėdama civilinę bylą Nr. 3K-3-423/2005, 2005 m. rugsėjo 26 d. nutartimi konstatavo, kad DK 180 straipsnis nesuteikia teisės darbdaviui revizuoti darbuotojo prašomų suteikti atostogų vaikui prižiūrėti trukmės. DK 180 straipsnio 1 dalies nuostata, jog atostogas galima imti visas iš karto arba dalimis, reiškia, kad darbuotojui suteikta teisė pasirinkti, kaip jis naudosis tikslinėmis atostogomis ir nevertintina kaip suteikianti darbdaviui teisę ignoruoti bei revizuoti darbuotojo, turinčio teisę į atostogas vaikui prižiūrėti pasirinkimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad nėštumo ir gimdymo atostogų bei tėvystės atostogų trukmė **įsiskaičiuoja į stažą kasmetinėms atostogoms gauti**, nes per šį laikotarpį yra išsaugoma darbo vieta bei yra mokamos motinystės ir tėvystės išmokos, numatytos **Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo** (Žin., 2000, Nr. 111-3574) **5 straipsnio 3 dalies 1 ir 2 punkte**.

Vaiko priežiūros atostogos, o taip pat jų dalis nuo nėštumo ir gimdymo atostogų pabaigos iki vaikai sueis vieneri metai, **į aptariamą stažą neįsiskaičiuoja**.

Darbdavys gali atšaukti valstybės tarnautoją, jo sutikimu, iš kasmetinių atostogų, tačiau **ši galimybė nenumatyta tuo atveju, kai valstybės tarnautojas naudojasi teise į nėštumo ir gimdymo atostogas, tėvystės atostogas ar atostogas vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai**.

Eitos pareigos garantuojamos, kai karjeros valstybės tarnautojas dėl nėštumo ir gimdymo atostogų ar atostogų vaikui prižiūrėti, iki jam sueis treji metai, negali eiti pareigų. Valstybės tarnautojas, auginantis vaiką (vaikus) iki trejų metų ir esantis vaiko priežiūros atostogose, **negali būti atleistas iš pareigų dėl pareigybės panaikinimo** (išskyrus atvejus, kai valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga likviduojama).

Nėštumo ir gimdymo atostogų ar vaiko priežiūros atostogų išėjęs **pakaitinis valstybės tarnautojas** turi būti atleistas iš pareigų nuo tos dienos, kai sugrįžta negalėjęs eiti pareigų karjeros arba politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojas.

Valstybės tarnautojas, auginantis vaiką iki trejų metų ir esantis vaiko priežiūros atostogose **gali būti atleistas, kai baigiasi politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautoją į pareigas priėmusio valstybės politiko įgaliojimai, ar kai politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojas praranda į pareigas priėmusio valstybės politiko pasitikėjimą**.

Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas 2009 m. balandžio 14 d. administracinėje byloje Nr. A146-451/2009 konstatavo, kad „politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų atleidimo iš pareigų tvarka sureglamentuota Valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalies 7 punktas nustato, kad valstybės tarnautojas atleidžiamas iš pareigų, kai praranda į pareigas jį priėmusio valstybės politiko ar kolegialios valstybės ar savivaldybės institucijos pasitikėjimą arba kai pasibaigia jo paskyrimo į pareigas terminas. Valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 1 dalyje dėl politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų atleidimo iš pareigų yra nustatyta išimtis iš bendrosios taisyklės, pagal kurią valstybės tarnautojas negali būti atleistas iš pareigų laikinojo nedarbingumo laikotarpiu ir atostogų metu. Pagal šią išimtį politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojas gali būti atleistas iš pareigų jo laikinojo nedarbingumo laikotarpiu ir atostogų metu. <...>. Atleidžiant politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautoją iš pareigų praradus pasitikėjimą (VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 7 punktas) nėra taikomos tos procedūros ir tie reikalavimai, kurie taikomi atleidžiant karjeros valstybės tarnautojus (įspėjimas, draudimas atleisti laikinojo nedarbingumo laikotarpiu ir atostogų metu, kt.)“.

MOKYMOŠI ATOSTOGOS

Darbdaviui nustatyta **pareiga suteikti** valstybės tarnautojui jo prašomas mokymosi atostogas, kurių suteikimas turi būti grindžiamas minėtais mokymosi įstaigos pateiktais dokumentais.

Mokymosi atostogoms suteikti nepakanka valstybės tarnautojo prašymo. Joms suteikti **turi būti pateikta atitinkamos švietimo įstaigos pažyma apie egzaminų, įskaitų, kitų užsiėmimų datą.**

Mokymosi atostogos gali būti suteikiamos **arba atskirai** kiekvienam egzaminui, įskaitai, laboratoriniam darbui ir pan., **arba surašant vieną įsakymą**, kuriame nurodomos visos valstybės tarnautojui suteikiamos mokymosi atostogos vienos sesijos metu ar vieno semestro metu. Darbdavys gali pareikalauti iš valstybės tarnautojo pateikti įrodymus, kad atostogos buvo panaudotos nustatytam tikslui.

Valstybės tarnautojas turi teisę **mokymosi atostogas derinti su kasmetinėmis atostogomis**, tačiau ši teisė nėra absoliuti, įstatymo formuluotė „derinamos“ suponuoja šalių įpareigojimą tartis atsižvelgiant į viena kitos interesus.

Apmokėjimo už mokymosi atostogas valstybės tarnautojams, kurie mokosi savo iniciatyva, klausimas sprendžiamas kolektyvinėse sutartyse arba šalių susitarimu.

Mokymosi atostogų trukmė **apima atostogų metu esamas poilsio ir švenčių dienas**, kadangi, kitaip nei kasmetinių atostogų, nėra nustatyta jokių išimčių.

SOCIALINIS IR SVEIKATOS DRAUDIMAS TIKSLINIŲ ATOSTOGŲ METU

Nemokamų atostogų, atostogų kvalifikacijai tobulinti, atostogų dėl dalyvavimo Europos Sąjungos, tarptautinės organizacijos finansuojamuose paramos teikimo arba Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai projektuose, nemokamų mokymosi atostogų metu **valstybės tarnautojams paliekamos jų eitos pareigos, tačiau jiems nustatytas darbo užmokestis nemokamas, atitinkamai nėra mokamos ir įmokos į socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetus.**

Pagal **Duomenų apie apdraustuosius ir draudėjus pateikimo ir tikslinimo taisyklių, patvirtintų Fondo valdybos direktoriaus 2010 m. birželio 4 d. įsakymu Nr. V-243 „Dėl duomenų apie apdraustuosius ir draudėjus pateikimo ir tikslinimo taisyklių, socialinio draudimo pranešimų/prašymo formų ir jų elektroninių duomenų struktūros aprašų patvirtinimo“** (Žin., 2010, Nr. 73-3728) **3.4 punktą, minėtos atostogos laikomos nedraudiminiais laikotarpiais.**

Draudėjai, vadovaudamiesi šių taisyklių 4.5, 37-39 punktais, turi pateikti **12-SD pranešimus apie apdraustųjų nedraudiminius laikotarpius**, nurodydami atitinkamą 12-SD pranešimo pateikimo priežastį.

Pagal pateiktus 12-SD pranešimus duomenys apie nedraudiminius laikotarpius įrašomi į Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registrą, kurio duomenimis vadovaujasi Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigos, skirdamos bei mokėdamos valstybinio socialinio draudimo išmokas.

Nedraudiminio laikotarpio metu **asmuo neprivalo draustis valstybiniu socialiniu draudimu.**

Daugiau informacijos apie socialinį draudimą pagal kompetenciją gali pateikti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo (Žin., 1996, Nr. 55-1287; 2002, Nr. 123-5512) 6 straipsnio 3 dalies 1 punkte pateikta apdraustojo privalomuoju sveikatos draudimu sąvoka vienareikšmiai sieja šį statusą su privalomojo sveikatos draudimo įmokų mokėjimu. Šias įmokas privalo mokėti draudėjai (darbdaviai ir pan.) ir asmenys, kurie turi darbo ar jų esmę atitinkančius santykius (tarp jų ir valstybės tarnautojai). To paties įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad darbo ar jų esmę atitinkančius santykius turinčių asmenų privalomasis sveikatos draudimas įsigalioja nuo tos dienos, kurią už juos buvo pradėtos mokėti arba jie patys pradėjo mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

Darbo ar jų esmę atitinkančius santykius turintys asmenys (tarp jų ir valstybės tarnautojai) sveikatos priežiūros paslaugas, kompensuojamuosius vaistus ir medicinos pagalbos priemones, už kurias mokama iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, gauna **dar vieną mėnesį po to, kai už juos nustota mokėti arba kai jie patys nustoja mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas**. Ši garantija neatleidžia nuo prievolės mokėti Sveikatos draudimo įstatymo 17 straipsnyje nustatyto dydžio įmokas.

Daugiau informacijos apie sveikatos draudimą pagal kompetenciją gali pateikti Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos.

Rengiant rekomendaciją konsultuotasi su Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos specialistais.

Rekomendacija suderinta su Valstybine darbo inspekcija.

Valstybės tarnybos departamento direktorius

Osvaldas Šarmavičius